

ELS HABITANTS DE MORELLA I LES SEVES ALDEES EN EL 1397

Ventura CASTELLVELL

Aquest treball pretén donar a conèixer l'existència d'un llistat d'habitants de Morella i les seves aldees a finals del segle XIV que es troba a l'Arxiu de la Corona d'Aragó⁽¹⁾. La relació es va fer durant l'any 1397 i va anar a càrrec del funcionari *Berthomeu Segarra*. Es tracta d'un volum, sense tapes, on, al llarg de 85 folis, s'indiquen les persones, 3654 en total, que han de pagar els morabetins corresponents. El motiu és la recaptació del monedatge o maravedí, impost que requeria sobre tots els béns mobles i immobles i tenia caràcter general.

No pretenc donar la llista completa de pobladors perquè és massa llarga i sobrepassaria els criteris marcats pels organitzadors del Col·loqui. De moment l'he copiada, i deixo per a més endavant l'estudi complet d'aquest important document històric i onomàstic, que incidirà en diversos aspectes com: la freqüència dels noms propis, la diversitat ortogràfica, els noms d'origen toponímic, les qüestions econòmiques del llistat, etc. Ara, però, en aquest treball exposaré només alguns aspectes que serveixin per donar una idea del contingut d'aquest document del segle XIV.

Les poblacions afectades són: La vila de Morella, la Mata, Palanques, Xiva, Cincorres, el Portell, Castellfort, Vilafranca, Vallibona, Catí, Olocau, el Forcall, Masies del Forcall, Castell de Cabres, Bel, la Pobla de Benifassà, el Bellestar, Fredes, el Boixar i Coratxà. Morella apareix dividida en dos grans blocs, el nucli urbà i els masos. Dintre de les muralles ens relaciona els seus habitants a partir de les parròquies: la de sant Joan, la de santa Maria i la de sant Miquel. Fora del nucli urbà i dins de l'apartat *Masses*⁽²⁾ apareixen citats els pobladors de la Serra de Baiarris, Molacelles, Teixada, Moll, Masies dels Taravals, Salvassòria, Gibalcolla, La Cova, Muixacre, Uldianes, Campello, Barranc de Bellota, Riu de Calders, Vespa, Fraximeno, Riu de Morella, Morella la Vella, Ombria de Xiva, Coll de Beneito i Vallago. D'entre les poblacions dels Ports falten els termes de Sorita, Hortells, Villories, la Tolodella i Herbers.

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó. Reial Patrimoni n.º 2405.

(2) Escric en cursiva els noms que conserven l'ortografia del text original. No obstant he regularitzat les majúscules, algunes consonants dobles i els accents.

**QUADRE ON S'INDICA
LA QUANTITAT D'HABITANTS QUE HAN DE TRIBUTAR**

<i>Parròquia de santa Maria</i>	395
<i>Parròquia de sent Joan</i>	312
<i>Parròquia de sent Miquel</i>	302
Total vila de Morella	1009
<i>Serra de Benavit</i>	24
<i>Pobla e Vall de Gavaldàs</i>	24
<i>Foya del Andador</i>	6
<i>Erbés Sobirans</i>	26
<i>Regaxoll</i>	26
<i>Masses de Serrans</i>	18
<i>Planelles et serra de Bayarris</i>	26
<i>Molacelles</i>	8
<i>Texada</i>	20
<i>Moll</i>	28
<i>Masses dels Taravals</i>	5
<i>Salvasòria</i>	16
<i>Gibalcolla</i>	12
<i>La Cova</i>	4
<i>Moxàquer</i>	6
<i>Uldianes</i>	24
<i>Campello</i>	9
<i>Barranch de Bellota</i>	7
<i>Riu de Caldés</i>	18
<i>Vespa</i>	28
<i>Fraximeno</i>	9
<i>Riu de Morella</i>	23
<i>Morella la Vella</i>	6
<i>Onbria de Xiva</i>	3
<i>Coll de Beneyto</i>	5
<i>Vallago</i>	5
Total Masses de Morella	386
<i>La Mata</i>	120
<i>Palanques</i>	56
<i>Xiva</i>	72
<i>Cinchtorres</i>	169
<i>Portell</i>	157
<i>Castellfort</i>	146
<i>Vilafranqua</i>	186
<i>Vallibona</i>	189
<i>Catí</i>	337
<i>Olocau</i>	135
<i>Forcall</i>	441
<i>Masses del Forcall</i>	32
Total pobles dels Ports	2040

<i>Quastell de Cabres</i>	58
<i>Loch de Bell</i>	11
<i>La Pobla de Benifaçà</i>	44
<i>Bellestar</i>	13
<i>Loch de Fredes</i>	14
<i>Loch del Boxar</i>	65
<i>Loch de Coraxà</i>	14
Total Tinença de Benifassà	219
TOTAL DE MORELLA I LES SEVES ALDEES	3654

La fórmula utilitzada en el repertori de noms no és sempre la mateixa, varia segons les circumstàncies del qui paga el tribut i del lloc. On es nota més és a la vila de Morella. A la resta de poblacions el funcionari que va anotar els noms seguia les indicacions de l'autoritat, que no era la mateixa a tot arreu.

LA VILA DE MORELLA

A la vila de Morella generalment s'indica el prenom i el nom. Aquesta és la fórmula més habitual. A tall d'exemple n'escriu uns quants: *Domingo Royo, Pere Masquarós, Steve Ferriols, Jachme Agualada, Berenguer Metge, Miquel Alcolega, Bernat Çanou, Guiamó Moragregata, Antoni Gisquerol, Anthoni Blasco, Simó Sanxo, Bernat Manresa, Johan Vello, Domingo Canals, Johan Alegre, Jachme Fullola, Bernat Redovat, Bernat Ainsa, Berenguer Camarasa, Johan de Galbo, Matheu Mullerat, Domingo Godes, Miquel Spígol, Sanxo Miquel, Domingo Allepuç, Martí Pitarch, Johan Salvana, Domingo Soriano, Jachme Guayta, Martí Belsetano, Guiamó Cespital, Pascual Alfonso, Salvador Perpinyà, Pere Vaquer, Vicent Bata-ller, Bonanat Sentís, Andreu Exemeno, Domingo Colteller, Francès Coniller, Johan Vernet,...*

En alguns casos el nom va acompanyat de l'activitat professional. N'hi ha una gran varietat i perquè en quedí constància copio un exemple de cada ofici: *Francès Tous car-der, Guillem Ferrer pintor, Domingo Orença anyà, Domingo Guerau asaunador, Guiamó Johan colteller, Jacme Tous faseter, Guiamó de Rius texidor, Anthoni Segarra bracer, Domingo Mas sartre, Anthoni Besaldú çabater, Miquel Jordà perayre, Pere Nou vedaller, Anthoni Ergullos semaller, Pere Guardiola ortolà, Martí Saura ferrer, Johan Vidal mercer, Pere Guerra mercader, Berto Piquer vidrier, Berenguer Obach corder, Francès Belmunt notari, Bernat Santalínea argenter, Domingo Guardiola pastor, Pere Segarra specier, Berenguer Giner lo pehó, Domingo Tudela que fa matraços, En Juhan lo juponé, Domingo Ferrer corredor, Pere Domènech pentinador, Domingo Vilalta car-nicer, Domingo Xies fa calç, Pere Ferrer tintorer, Jachme Ferrer fuster, Pere Badal esqueller, Pere Torres moliner, Domingo Galcèber albarder, Jachme Ferrer arquega-dor, Anthoni Ergullos lo fill pellicer, Domingo Soler forner, Simó Querol prevere,...* Uns altres eren coneguts com: *Johan Torres savi, Bernat Vilanova savi, Domingo Cubells cavaller*. Fins i tot hi havia hagut un joglar: *Ramona àlias Oria uxor quòndam del juglar,...*

Sovint s'indica el nom i la relació de parentiu que hi ha amb un altre habitant: *Anthoni Cerdà fill den Guiamó, Jachme Cerdà fill den Pere, Simó Cubells fill den Nicolau, Na Dominga muller den Bernat Trullols, Domingo Serra gendre de Bernat Monreal, Domingo Atmella fill den Antó Ametlla gendre den Pere Nicolau,...*

No sempre és així i quan s'ignora el nom, es pot relacionar a nivell familiar amb un altre

de conegut: *El matex per sos fillastres; muller den Ramon Agualada; muller den Pere Viciat; Item paga lo dit En Ramon Sabastià per son germà hereu den Johan Sabastià,...*

Les dones apareixen citades poques vegades amb el prenom sol: *Na Tomasa*. El més corrent és que s'utilitzin uns altres recursos. Amb el nom del marit o del pare: *Na Maria den Aragonès, Na Valenceta den Domingo Salou, Na Stevania den Anthoni Pascual*. Amb el nom del marit o del pare feminitzats: *Na Carbonella, Na Pedreta, Na Travera, Na Exulbeta, Na Juvera, Na Muntanera, Na Gavarrona; Na Querola muller quòndam de Domingo Querol; Na Jachmeta den Jachme Folch; Na Ortalana uxor quòndam de Domingo Ortolà; Na Malrasa àlias Dolceta uxor quòndam den Guiamó Malràs*. Amb la fórmula «Muller de + Nom del marit»: *La muller den Matheu Torres; muller den Bernat Menjavaques; muller den Francès Català; muller den Ramon Arenelles, ...* En alguns casos s'especifica que són viudes: *Na Bruna muller quòndam den Berenguer Vicent i Guiamona muller quòdam den Bernat Balaguer*. Amb la fórmula «Filla de + Nom del pare»: *El matex per la filla den Johan Castell*. Ocasionalment es relaciona amb el germà: *Francescha germana de Johan Andreu*. O sense precisar si el nom és del pare o el del marit o el del germà: *Na Maria den Nicolau Cubells*.

A causa de la funció econòmica d'aquesta llista d'habitants és habitual que en cas de mort d'un propietari s'indiqui qui ha de pagar el monedatge sense precisar-ne el nom. I així, segons les circumstàncies, tenim les següents possibilitats:

a) Hereu, hereus, fill, muller de: *Los hereus de Na Aranda; Guerau Gilabert o sos hereus; Arnau Vidal o sos hereus; hereus den Pascual Martí; Domingo Cubells lo fill o los hereus*. En un cas indica: *Ramon Batle sa fillastre. Los hereus de la muller den Bernat Morera; muller e hereus de den Johan de Bruscha; muller de Johan Fandos o sos hereus; Johan Blasco o sa muller o sos herus; Jachme Maestre o sos hereus e sa muller*. En el cas de la muller sovint va acompanyat de l'adjectiu quòndam: *Muller quòndam de Francès Ferrer; muller quòndam den Domingo Pere; muller quòndam den Maymó Ramon; muller quòndam den G. Piquer; la muller den Johan Sebastià quòndam; muller quòndam den Pere Manresa o sos hereus...*

b) Tutor, marmessor, procurador o curador de: *El matex tudor dels fills den Berte Simó; el matex tudor de la filla den Miquel Rosell; Guiamó Steve tudor dels fills den Domingo Mir; el matex tudor dels fills den Cardona; el matex tudor de la filla den Martí Romeu; Guiamó Company e Francès Marí marmessos den Domingo Ros mercader; marmessos de Na Lobera; marmesor den Pere Timoneda; el matex marmesor de la muller den Vilba; el matex marmesor de la muller den Aster; el matex marmesor de Na Galcerana; marmessos de Na Francescha den Prunyonosa; marmessos de Na Domengeta*. Procurador, només surt en una ocasió: *Johan Osset i a continuació indica, el matex procurador de son germà*. Curador també només surt en una ocasió indicant que es tracta d'un sinònim de marmessor: *Antoni Guerra marmesor o curador del hereu den Antoni Guerra pastor*.

Per diferenciar tots aquells que porten els mateixos noms, s'utilitzen diferents fórmules.

a) Pare/fill: *Bernat Linya lo pare, Bernat Linya lo fill; Berenguer Alegre lo pare, Berenguer Alegre lo fill; Bernat Montergullo lo pare, Bernat Montergullo lo fill; Pere Steve lo pare, Pere Steve lo fill*. En algun cas no es precisa perquè van seguits i queda sobrentès: *Ramon Anguera, Ramon Anguera lo fill*.

b) Altres casos combinen el parentiu, amb l'ofici o alguna qualitat: *Domingo Bernat gendre den Aguat, Domingo Bernat gendre den Batle; Pere Guardiola ortolà, Pere*

Guardiola semaller; Pere Vilba savi, Pere Vilba lo fill; Pere Martí perayre, Pere Martí mortero; Pere Cubells texidor, Pere Cubells fill den Simó; Francès Allepuç savi o sos hereus, Francès Allepuç lo pare; Berto Pèriç lo fill, Berto Pèriç semaller.

En més d'una ocasió han de recórrer a una llarga explicació en què es barregen diverses particularitats: *Jacme Batle fill den Nicolau e sos gemans, paga mare per ell, Na Gençana muller quòndam den Nicolau Batlle per sy e per los béns den Taraval. Et sa mare del dit Pere Martí. Miquel Bernat per sy, rep los béns de sa sogra.*

També recau el pagament d'aquest impost del monedatge directament sobre certes propietats, entitats i almoines: *Les casses de la confraria de sta Maria; per lo camp dels fills den Avinent de Folquos; los mayorals de la confraria de sta Maria; mayorals dels perayres; el matex per la almoyna de Na Rosinyola; el matex per la almoyna de Na Mayneta.*

Els absents són citats indicant el lloc on es troben.

a) Fora de la vila de Morella: *Berto stà a Tortosa; Francès Nicolau stà a Valibona; Pere Gil Viloro stà a Penyeroya; Nicolau Alamany stà a Vilafrancha; Domingo Salvat stà a Mallorques; Na Mullerada stà a Catí; Guiamó Palma lo pehó stà a Çorita; Domingo de Casses stà a Palanques.*

b) Dintre de la vila: *Jachme Torres del Portal; Domingo Tous stà al Portal; Na Guardiola stà davall sent Johan.*

En alguns casos s'indica l'origen geogràfic: *Domingo Sentapau de Salvàsoria; Pere Girona de Vilores; Domingo, Fonolosa de Valibona los hereus; Na Nadala muller den Lopeç de V. torres; Pere Cubell alcayt de Erbés; Domingo Omedes de Càlig; Domingo Salvana de Tortosa; Jachme Mir de Vilores; Lorenz Simó de Cantavella; Pere Vinatea senyor de la Todolella.*

Com a dada curiosa citem el cas d'una persona morta i no s'especifica qui es fa càrrec de l'impost: *Na Jovera és morta.*

En general les fórmules utilitzades per a la resta de nuclis habitats per designar els seus pobladors, són les mateixes que he indicat en el cas de la vila de Morella. A partir d'aquí transcriuré només alguns noms que poden servir d'exemple. Primerament les masies, després la resta de poblacions dels Ports de Morella i finalment els de la Tinença de Benifassà.

MASSES

Serra de Benavit. Alguns dels seus pobladors són: *Guiamó Bleda; Ramon Calvera; Antoni de Rius, Domingo Vivó de Valibona, muller quòndam den Guillemò Uldemolins, Johan Castelló, Johan de Castell Nou; el matex tudor dels hereus den Pere Lobet; Arnau Bonet;...*

Pobla e vall de Gavaldàs. *Pere Pugalt, el die és mort paga son fill Miquel Pugalt per sy com no ni age pus fills; Jachme Pug de Çorita, Domingo Batle hereus de la muller de Domingo Bernat; Nicolau Batle stava ab Ramon Andreu;...*

Foya del Andador. *Domingo Batle fill den Domingo; Arnau Batle fill den Domingo...*

Erbés Sobirans. *Bernat Balaguer fill den Bernat; Pere Guimerà; Johan Solanelles; Johan Almedéver; Berto Gaschó e sa mare; Guiamò Niol, Lorenç Gaç, Ramon Armengou;...*

Regaxoll. *Pere Benviure; muller e hereus den Pere Runa de Catí; Guiamó de Rius tudor del fill den Berenguer de Gra. dien que aquest fadrí és mort XV anys ha; Domingo Aznar; Julià Morera; Pere Galí lo fill;...*

Masses de Serrans. Guiamó Ortoneda, dien que dos anys ha que és mort; lo fill den Guiamó Messeguer de la primera muller; Pere Roqualaura; Lorens Spinosa, dien que dies ha que és mort; Tomàs Polo; Lorenç Monreal;...

Planelles et serra de Bayarris. Ramon Aguiló lo fill den Ramon; Guiamó Aguiló de Valibona, dien que és hereu; Matheu Spà; Domingo Figuerola; Pere Johani; Sanxo Serra fill den Sanxo; Francès Bayarri; Vicent Múria; Francès Polach;...

Molacelles. Pere Doto tudor dels fills de Domingo Doto; Pere Valentí fil den Pere, diu son pare que aquest és mort; Pere Valentí lo pehó, tudor se sos néts;...

Texada. Bernat Guayta; Miquel Fuster o sa mare muller den Miquel Fuster lo pare; Arnau Galcèber; Berto Marçà; Berenguer de Guayta lo fill, dien que és finat, és hi la muller e hereus però no si troba aci; Domingo Pere Piquó;...

Moll. Pascual Uguet fill den Berto; Domingo Torrelles; Pere Redon de Valibona; Bernat Miró fill den Pere; Arnau Batle pastor; El matex marmesor de Na Tous; Bernat Royg; Andreu Borell; Pere Losella; Guiamó Miquel stà a Traiguera; Nicolaua muller den Miquel Blasco; Jachme Monçó o sos hereus e muller;...

Masses de Taravals. Francesch Barceló dien que stà a Catí; Johan Broscha;...

Salvasòria. Domingo Sentapau lo fill; Domingo Sabastià; En Domingo Broscha, és hereu Pere Broscha; muller den Beguer Matamoros; Pere Colomer; Johan Boraç;...

Gibalcolla. Bernat Gasch; Ramon Miralles de Catí; Pere Català és marit de la muller den Canader; Pascual Alfaro;...

La Cova. Berenguer Punyet; Miquel de la Ranbla; Domingo Mas pastor stà a Vilafranca, Dolça uxor de Domingo Albesa.

Moxàquer. Pere Broscha; Domingo Romeu; Na Romeua;...

Uldianes. Domingo Molinos; Domingo Figuerola; Pascual Box; Francès Ferré; Jachme Mas lo fill; Jachme Mas lo pare, dien que molt a que és mort; Domingo Gargallo o sos hereus; Johan Camarassa; Nicolau Asteller;...

Campello. Pere Ros; Domingo Tena; Domingo Cabestany; Berto Pugmuga; Ramon Aguilar;...

Baranch de Bellota. Johan Aller; Pere Riber; Bernat Abril; Domingo Sorolla; Ramon Vidal lo fill, stà el Mas den Torn;...

Riu de Caldés. Johan Luna; Miquel Blascho lo pare, és viva la muller e los fills, però nos troben; Domingo Traver; Francès Huguet lo fill; Francès Huguet lo pehó; Pere Montreal;...

Vespa. Domingo Maçaner; Miquel Salvador, dien que anasen; Gil Peralta; Berto Ferrer de Forés; Llorenç Alegre, dien que Johan Aller cassà ab sa filla, quell mort és; Nicolau Ainsa; Arnau Foguet; muller den Domingo Pomar; Pere Ponç; Jachme Tarroga carder, terador de la muller den Pere Masquarós, ja ere morta;...

Franximeno. Muller ques de Domingo Nebot; Pere Amill lo pare, dien que stà a la Todotella;...

Riu de Morella. Thomàs Exulbi; Domingo Çabater moliner; muller den Johan Roig, fou muller den Forner; Bernat Barberà; Miquel Batle moliner; Berenguer Guayta fill den Domingo; Antoni Batle moliner; Matheu Sebastià moliner; Nicolau Rocha;...

Morella la Vella. Muller e hereus den Bernat de Na Johana; Pascual Calvet; Bernat Calvera; Bernat Lastarri;...

Onbria de Xiva. Jachme Alaman; Dolça muller de Guiamó Balaguer; Domingo Balaguer.

*Coll de Beneyto. Guiamó Ainsa; Pere Sentapau; Berto de Rius;...
Vallago. Domingo Johan fill den Pere; Guiamó Aymerich;...*

POBLES DELS PORTS

La Mata. Guiamó Gaçull; Pere Coloma; el matex per los béns den Domingo Polo e muller de aquell, los quals venen sos fills; Na Dolça, muller ques den Pere Aznar; Sanxo Osset; Pere Collell; Domingo Castellot; Matheu Terça; Na Marieta muller quòndam den Domingo Sentmartí; Na Saurina muller quòndam den Miquel Carbó; Johan Jaques; Johan Deusdat; Na Barcelona muller quòndam den Sanxo Pérez; Bernat Miralles de la Cuba; Na Dominga muller quòndam den Bernat Maça; Pere Forment sayg; Domingo Gorch texidor; Na Sanxa uxòr quòndam den Jachme Yvanyes; Na Realla uxòr quòndam de Bernat Perpinyà; Guiamó Montmeneu; Martí Gossa notari; Guiamó Martell; Jachme Barrachina; Pere Caçulla; Bertholí Roquafort; Johan Royo; Miquel Vilella;...

Palanques. Domingo Rayllo; Pere Boson lo pare; Sanxo Exulbi marmesor de Na Valenceta, muller den Pere Beatriu; Domingo de Casses fill den Pere; Domingo Penafreyta; Berto Guia; Domingo Gargallo e Domingo Gargallo lo fill; Bernat Torre pare e fill; Domingo Xies texidor; Pere Beatriu tudor del fill den Domingo Beatriu; Domingo Çabater de Çorita tudor dels fills den Bernat Çabater; Los herus den Bernat Anglesola; Na Mèlia muller den Miquel Çabater;...

Xiva. Dolça muller den Françès Sa; Na Gueralda muller quòndam den Domingo Ametlla; Domingo Prunera; Bertolí Grifé; Guiamó Sorribes; Domingo Mariner; muller den Domingo Lenes; Na Ballestera; Matheu Peçonada; Domingo Sorribes marmesor de la muller den Belloch; Pere Bertran tudor dels néts den Pere Mirapol; Jachme Luia; muller den Domingo Negre; Pascual Capella; los jurats marmesors de Na Saureta; Guiamó Tretes pastor; Domingo Spanyol; el matex tudor dels fills den Pere Bleda, ja havie rebut compte al pubill; Bernat Pallarès; Bonanat Xies;...

Cinctorres. Pere Lópeç mayor de dies o sos hereus; la hereva den Pere Ferrer; Na Laria; Na Mira; Na Ferrera den Vich; Johan López mayor de dies o sos hereus; Na Cortessa; Na Torma; Na Juliana; Domingo Castellano; Domingo Domènech; Na Gueraua; Guiamó Vilamanya; Pascual Lópiç; Exemenò de Pina; Na Luna den Antoni Sorolla; Jachme Tàrrega; Guiamó Moragues; Bernat Guerola; Miquel Steva; Belltall Vives; Domingo Blascho pellicer o sos hereus; los hereus den Pere Penarroga, Guiamó Maçana fill den Adam; Na Soriana; Bernat Girona mayor de dies; Domingo Polo o sos hereus; Miquel Lesterrí; Tomà Nebot menor; Ponç Claramunt; Bernat Cortés; Domingo Gòmiç; Los hereus den Bernat Munreal; Pere Perpinyà; Na Valenceta den Fabregat; Jachme Castell; Guimerà Guerau o sos hereus; Guiamó Batalla; Pere Galindo; la muller den Johan Rocha; Ferrer Gaçulla; Johan de Castellot; Antoni Navarro sartre; Domingo Bru; Na Francescha muller quòndam den Eroles; Na Margalida muller den Domingo Penaroga; los hereus de la muller primera den Antó Aguiló; Na Toda muller den Domingo Blascho pellicer; Los hereus den Johan Soriano;...

Portell. Assensio Carcasses; Ramon Caçador; Pere Guasch tudor de Pascualet Roselló; Pere Navarro; Domingo Porcella; Pere Guasch; Lurent Turrelles; Domingo Sancho; Jachme Copons; Domingo del Vall; Pere Spassa; Jordà de Campos; Na Roqueta; Domingo Dolç; Domingo Steve; Aparici Fabregat; Arnau Mosquera; Guiamó Terriça; la filla den Pere Altemir; Pascual Vives; Guiamó Fonoll; hereus de Na Rama; Martí Pérez;